

איך המנון נולד?

המנון ולאום בעולם

מקור המילה "המנון" במילה היוונית "הימנוס" (Hymnos) – שפירושה שיר הלל. שירי ההלל הראשונים נוצרו כשיר תהילה לאל, לדת או לקדושים. חלק ממזמורי ספר תהילים בתנ"ך הם המנונים המשבחים את תפארת ה' אלוהינו.

כך למשל שני הפסוקים האחרונים של ספר תהילים:
"הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שָׁמַע; הַלְלוּהוּ, בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה.
כָּל הַנְּשָׁמָה, תְּהַלֵּל יְהוָה: הַלְלוּ־יְהוָה" (תהילים ק"ג, ה-ו).

ובמדרשים, כגון בשמות רבא, נאמר: "מלאכי השרת אומרים **המנונות** לפני הקב"ה" (מ"ה, ב).

במשך הזמן נולדו המנונים המברכים ומשבחים מנהיגים חילוניים – מלכים, מצביאים ושליטים. ההמנון הרשמי הראשון היה **ההמנון האנגלי** "אלוהים, שמור את מלכנו" משנת 1745 (מילים ולחן – עממי) המבקש [תקליטור 1 רצועה 3]:

God save our gracious king
Long live our noble king
God save the king...

אלוהים שמור את מלכנו הנדיב
יארִיך ימים מלכנו האציל
אלוהים שמור את מלכנו

דגל בריטניה

המנון אנגליה

ההמנון האוסטרי הולחן ב־1797, בידי המלחין פרנץ יוזף היידן (אבי הסגנון הקלאסי בווינה 1732-1809). היידן ביקר בלונדון, האזין להמנון האנגלי וכתב בהשראתו את המנון אוסטריה, לפי מילים של המשורר ל"ל האשקה (1749-1827). ההמנון הוא תפילה לשלמו של פרנץ, קיסר אוסטריה [תקליטור 1 רצועה 4]:

**Gott erhalte Franz, den Kaizer,
Unsern guten Kaiser Franz!**

**אל שמור את פרנץ הקיסר
את הקיסר הטוב שלנו, פרנץ!**

המנון אוסטריה

Gott er - hal - te Franz, den Kai - ser, un - sern gu - ten Kai - ser. Franz! Lang - e le - be Franz, der
Kai - ser, in des Glück - es hell stem Glanz! Ihm er - blüh - en Lor - beer - rei - ser, wo er
geht, zum Eh - ren - kranz! Gott er - hal - te Franz, den Kai - ser, un - sern gu - ten Kai - ser Franz!

לימים הפך ההמנון האוסטרי להמנון גרמניה: מנגינתו של היידן נותרה כשהייתה ואליה צורפו מילים חדשות, וגם הן עברו שינויים רבים (ראו פרק 11, הרחבה למורה למוזיקה, עמ' 92).

בסוף המאה ה־18 התגבשה התודעה שלא רק גיבורים ומלכים זכאים להמנון, אלא גם בני העם הפשוט, המאוחדים סביב רעיון מלכד. קבוצות שונות גייסו את ההמנון ככלי לגיבוש הזהות החברתית־לאומית שלהן. כך נוצר "ההמנון הלאומי" (National Anthem) – שיר שבו דברי השבח וההלל אינם מופנים לאל, למלך או לגיבור – אלא מבטאים חברה המזדהה עם הנאמר בשיר.

ההמנון הצרפתי, "המארסייז" (Marseillaise), חובר והולחן ב-1792, בסערת המהפכה הצרפתית, כאשר הקריאה "המולדת בסכנה" נישאה בפי כול, ולראשונה נערך גיוס כללי של ההמון המשולהב. המילים והמנגינה שאולות בחלקן משתי אופרות שהוצגו אז בפריז. איחודן נעשה באופן ספונטאני על ידי קלוד-ז'וזף רוז'ה דה ליל (1760-1863), מפקד גדוד חיילי מארסיי [תקליטור 1 רצועה 5].

Allons enfants de la patrie

Le jour de gloire est arrive.

Contre nous de la tyrannie

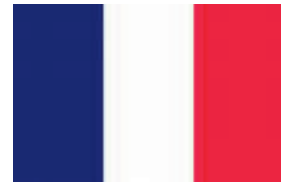
L'étendard sanglant est levé...

קומו ילדי המולדת,

הגיע יום התהילה.

נגדנו העריצות,

הרימה את דגלה...

דגל צרפת

המנון צרפת - המארסייז

Al-lons en-fants de la Pa - tri - e, Le jour de gloire est ar - ri - vé. Con-tre

6 nous, de la ty - ran - nie, L'é - ten - dard san - glant est le - vé, l'é - ten-

10 dard san - glant est le - vé. En - ten - dez - vous dans les cam - pag - nes mu -

14 - gir ces fé - roc - es sol dats? Ils vien - nent jus - que dans nos bras é - gor - ger nos fils, - nos com

19 pag - nes! Aux ar - mes, ci - toy - ens! For - mez vos ba - tail - lons! Mar -

24 chons, mar - chons! Qu'un sang im - pur A - breu - ve nos sil - lons!

בראשית המאה ה-19 החלו מלחמות ומהפכות באירופה והן הגיעו לשיאן בגל לאומיות המכונה **"אביב העמים"**, בין השנים 1848-1849. רוב המהפכות נכשלו. מרידות העמים הקטנים (פולין, הונגריה, איטליה) דוכאו מיד בידי המעצמות הגדולות (רוסיה, אוסטריה, צרפת). עם זאת, ל"אביב העמים" הייתה השפעה על שינויים מדיניים מאוחרים יותר באירופה, כגון איחוד גרמניה ואיחוד איטליה ב-1870.¹¹

תחושה לאומית עולה ומתחשלת בימים של מלחמות, מהפכות ומשברים גדולים. כך כלל גל הלאומיות באירופה בסוף המאה ה-19 גם את הציונות, התנועה הלאומית של עם ישראל. הלאומיות שרה את עצמה ומלכדת את חייליה ואזרחיה בהמנון לאומי.

במאה ה-19 נולד והבשיל רעיון ההמנון הלאומי – שיר אחד שירכז את תמצית נשמתה של האומה. ההמנון הלאומי הפך לסמל של מדינה, קבוצה או תנועה. רוב המנוני אירופה חוברו בהתעוררות הלאומית הגדולה במהפכות **"אביב העמים"**. בראשית המאה ה-20 כבר היה לכל מדינה המנון, שהוא אחד משלושת **הסמלים הלאומיים: דגל, סמל והמנון**.

ומה אתנו? עם שהיה במשך אלפיים שנה ללא מדינה? ללא שפה אחידה?

איך בכל זאת נולד ההמנון שלנו?

11 הרחבה בנושא המנונים בעולם בספרו של מנשה רבינא, **"התקווה" – מקורו של ההמנון, תולדותיו ותכונותיו בהשוואה להמנונים של אומות אחרות**, הוצאת המחבר, תל-אביב, תשכ"ט, 1968, עמ' 7-21.